
NEMZETI TUDAT, NEMZETI ÉS ETNIKAI FOLYAMATOK

Az európai bevándorlók sokszínűsége számokban

Connor, Phillip: Quantifying immigrant diversity in Europe = Ethnic and Racial Studies, Vol. 37, 2014, 11. no. 2055–2070. p.

A bevándorlás diverzifikálódása uralkodó tézis a szakirodalomban. Ugyanakkor kevés kutatás foglalkozik azzal, hogy az elmúlt két évtized során történt-e változás a bevándorlók összetételét illetően. A fenti tanulmány a Pew Kutatóközpont és a Világbank adatbázisainak felhasználásával vizsgálja meg a bevándorló lakosság körében a származási ország és a vallás tekintetében észlelhető esetleges változást 1990-től napjainkig hat európai országban. Először a bevándorlók diverzitásának elméleti és empirikus hátterét mutatja be a szerző, majd leírást ad az adatokról és a diverzitás méréséről. Ezt követi egy rövid áttekintés a migrációs trendekről néhány európai országban, illetve a származási helyre és a vallás sokszínűségére vonatkozó mérések ismertetése. Az eredmények alapján megállapítható, hogy bár összességében a legtöbb vizsgált európai országban igen sokszínű a bevándorolt lakosság összetétele, e két tényezőre nézve némileg nagyobb sokszínűség volt jellemző a 90-es években, míg az utóbbi évtizedben viszont viszonylagos állandóság tapasztalható.

A bevándorlók diverzitásának leírására a XXI. században új terminus született: a szuperdiverzitás. Ezt a megjelölést az hívta életre, hogy a bevándorlók összetétele az utóbbi évtizedekben soha nem látott heterogenitást mutat a közösségek mérete, az egyének származási helye, transznacionális kapcsolatrendszere, társadalmi-gazdasági pozíciója, jogi státusza, vallása, nyelve, kora, neme és egyéb változók mentén.

A diverzitás ugyanakkor relatív fogalom, és mind térben, mind időben összehasonlítást kíván. A jelen kutatás erre a feladatra vállalkozik Norvégia, Spanyolország, Dánia, Hollandia, Svédország és az Egyesült Királyság adatainak vizsgálatával az 1990-től 2010-ig terjedő időszakban. A cikk szerzője úgy véli, hogy a diverzitás sokszínűsége a bevándorlók származási országában gyökerezik, ezért erre a változóra, valamint a vallásra nézve vizsgálja a bevándorlók összetételének alakulását az adott időszakban.

Az európai országokba irányuló migráció mértéke folyamatosan emelkedik, főleg az új célpontnak számító dél-európai, illetve skandináv országok tekintetében. Európa több menekültet fogadott be és több családgyegetést támogatott az elmúlt évtizedek során, mint korábban, és ennek eredményeképpen több millióval nőtt a bevándorlók száma a kontinensen. Az EU bővülésével az uniós belüli kelet-nyugati irányú migráció is felerősödött. Ezen felül a nyugat-európai országok Európán kívüli országokból érkező bevándorlókat is szívesen láttak, hogy fenntartsák bővülő gazdaságukat. Más bevándorlók pedig nem törvényes utakon kerültek határon belülre.

A legtöbb európai állam liberális bevándorláspolitikát folytat, ritkán szűri demográfiai szempontból (nem, származás, vallás, kor stb.) az országba érkezőket, így nem csoda, hogy egyre színesebbé válik a paletta. Ugyanakkor elmondható, hogy a bevándorlók számos attribútuma valójában a származási országtól elválaszthatatlan, azzal mintegy „egy csomagban” jön, ha tehát többen érkeznek a Közel-Keletről, automatikusan nő az arab nyelvet beszélő, muzulmán bevándorlók aránya is. A diverzitás fogalmának bevezetése azért fontos, mert rávilágít arra, hogy a bevándorlók nem homogén csoportot képeznek. Észre kell venni továbbá, hogy a bevándorlásnak is megvannak a maga ciklusai, és minden ciklusnak van kezdete, csúcspontja és vége.

Az összehasonlításhoz használt adatok egyrészt a Világbank 2011-ben nyilvánosságra hozott adatbázisából származnak, amely minden célországra nézve 1960-tól 2000-ig évtizedenként lebontva vizsgálta a migránsok összetételét származási országuk szerint. A Pew Kutatóközpont a Világbank kutatóinak munkájából kiindulva egy hasonló adatbázist adott közre 2010-ben, de további szempontként a vallást is felvették

a változók közé. Bár nem minden országban határozzák meg azonos módon a bevándorló fogalmát, az adatbázis nagy részére igaz az, hogy azt a személyt tekintik bevándorlónak, aki külföldön született, és egy évnél tovább él egy másik országban. Tekintettel bizonyos adatgyűjtési különbségekre és adminisztratív folyamatokra (pl. állampolgárság felvétele), amelyek torzíthatják az adatokat, a cikk szerzője nem a legnagyobb bevándorló lakossággal rendelkező országokat (pl. Franciaország vagy Németország) vetette össze, hanem a fent említett hat országot, amelyek között – szerencsés módon – régi és új célországok is megtalálhatók Nyugat-Európa különböző térségeinek képviselőiben.

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt húsz évben bevándorlók hatalmas tömegei érkeztek Európába. 1990–2010 között 50%-kal nőtt a bevándorlók száma Svédországban és Hollandiában, míg az Egyesült Királyságban számuk megkétszereződött. Spanyolországban volt a legdrámaibb a változás, hiszen kevesebb, mint egymillió főről több mint hatmillió fölé emelkedett a bevándorlók száma. Az alacsony európai termékenységi mutatók mellett a bevándorlók aránya jelentősen megnőtt a teljes lakosságra nézve: a régi célországokban kisebb mértékű, az új célországokban (Norvégia, Spanyolország, Dánia) viszont szinte exponenciális a növekedés.

Felmerül a kérdés, hogy a létszámok növekedésével és a diverzitás erősödésével vajon a származási országokra nézve is érzékelhető-e egyfajta sokszínűbbé válás. Érdekes módon az adatok arra engednek következtetni, hogy nem: a migránsok származási helye viszonylag stabil maradt az elmúlt húsz, de főleg tíz évben. Ha történt is elmozdulás, az a 90-es évekre tehető, amikor több Európán kívüli migráns érkezett, főleg Spanyolországba és Svédországba. Ha a bevándorlók vallási összetételét nézzük, szintén azt tapasztaljuk, hogy Norvégia, Dánia, Hollandia és az Egyesült Királyság bevándorlóinak vallási összetétele stabil volt; minimális mértékben nőtt a muzulmánok aránya a keresztény bevándorlókhoz képest. Svédország és Spanyolország adatai azonban itt is eltérnek az átlagtól: míg az előbbiben nőtt a muzulmán lakosság aránya, az utóbbiban – az erőteljesebb latin-amerikai és romániai bevándorlás miatt – a kereszténység szorította háttérbe az iszlámot. Megjegyzendő azonban, hogy a kereszténység és az iszlám maguk sem heterogén kategóriák, és e

nagy vallásokon belüli megoszlások tekintetében további vizsgálatokra lenne szükség.

Ami az új származási országokat illeti, a számuk viszonylag alacsony a vizsgált európai országokban. 1990-hez képest 2010-ben az Egyesült Királyságban csupán három új származási ország lelhető fel, amelyből a bevándorlók legalább egy százaléka érkezett. Dániába, Spanyolországba, Hollandiába és Svédországba öt vagy annál több új országból érkeztek migránsok, tehát elmondható, hogy új származási országok tekintetében csak kismértékű növekedés volt tapasztalható az elmúlt húsz évben. Vallás szempontjából is hasonló mintázatokat láthatunk. A vallási diverzitás meglehetősen magas a legtöbb vizsgált országban, viszont ennek mértéke az 1990-es évek óta nem változott. A muszlim-keresztény arányok eltolódása miatt Spanyolország és Svédország természetesen kivétel ez alól: az előbbiben jelentősen csökkent a vallási diverzitás, az utóbbiban pedig nőtt, bár még mindig nem éri el a többi négy ország szintjét.

Összességében tehát megállapítható, hogy habár a bevándorlás mértéke jelentősen nőtt az elmúlt évtizedekben, a bevándorlók összetételének diverzitása kevésbé változott. Ha történt is diverzifikáció, az leginkább a 90-es évekre tehető, míg a 2000-es években lelassult a folyamat. Kérdés tehát, hogy ha az adatokból az tűnik ki, hogy nem lett sokszínűbb a bevándorlók összetétele, miért általánosan elfogadott tétel mégis a diverzifikáció erősödése. Ez három okból lehetséges. Egyrészt elképzelhető, hogy a terepen dolgozó kutatók olyan változásokat is tapasztalnak, amelyeket nem tudnak rögzíteni a statisztikák. Másrészt valószínű, hogy nem a bevándorlók megoszlása, hanem a számuk növekedése okozza azt az érzést, hogy sokfélébbek (pl. gyakrabban lehet látni muszlim öltözködési és egyéb szokásokat). Harmadrészt magát a „bevándorló” fogalmát is többféleképpen lehet értelmezni. Ha minden olyan embert ideértünk, aki migráns családi háttérrel rendelkezik akár több generációra visszamenőleg, akkor elképzelhető, hogy a származási ország és a vallás szerinti diverzitás emelkedőben van. Ez a fajta diverzitás azonban igen nehezen mérhető, hiszen azt kívánná meg, hogy az etnikai csoportok több országban hosszú időre visszamenőleg beazonosítsák magukat. Ráadásul az emberek gyakran át is lépik ezeket a kategória-határokat, miközben integrálódnak a „mainstream” társadalomba.

A kutatás korlátait mutatja az is, hogy míg egyes országok statisztikai lakossági nyilvántartásokon alapulnak, mások a népszámlálási adatokat veszik alapul. A legkisebb bevándorló csoportokra vonatkozóan sok országban nincsenek is pontos becslések. A diverzitás többi vetületével (nem, képzettség, jogi státusz stb.) kapcsolatban is méréseket kellene végezni több adatforrásból merítve, hogy árnyaltabb képet kaphassunk a bevándorlók összetételét illetően. Az azonban elmondható, hogy a diverzitás erősödését nem szabad kész tényként kezelnünk, különösen a 2000-es évekre vonatkozóan.

Pethő-Szirmai Judit

Európa – Biztonság – Átjárhatóság – Schengen

Pudlat, Andreas: Grenze(n) im Wandel. Zum Grenzschutz und Grenzbewusstsein seit 1945. = Zeitgeschichte. 41. Jg. 2014. 3. No. 136 –149. p.

Védelem és átjárhatóság: az államhatár két, egybetartozó funkciója, egyik a másik nélkül, amíg világ a világ, nem teljesítheti feladatát. Az európai vasfüggöny hosszú évtizedeken át nem a védelmére szolgált a mögé zárt makrorégióknak, hanem ennek – a háború utáni hatalmi tömbpolitika torzult logikájával – a börtönzára lett. A lebontása utat nyitott a valós funkciók visszaállításához, mégpedig ezek mikéntjét illetően a haladotabb formáit adaptáló paradigmával. Ez, a „schengeni folyamat” néven ismert, nem kevés vitával kísért átalakítás egyféle négy fázisú modellt követve ment végbe, amely követte a háború utáni korai Európai Közösség fokozatos építkezését. Hosszan elnyúló előzetes próbálkozásokat követően az 1980-as évek közepe táján váltott „kezdősebességre”, hogy az „áttörés” fázisát akkor már gyorsan elérje, majd eljusson a megszülető és egyre bővülő Európai Unió intézményrendszerébe integrált kiteljesedéséig, amikor is alkalmassá vált arra, hogy – új, kettős kihívásként – mind a keleti tömb rendszerváltó országainak csatlakoztatását, mind a globális migráció hatásait kezelje. A szakaszonként kimunkált megoldások időtálló hányada évről-évre látványos formában épült egymásra

úgy, hogy az „épület” körvonalai mára kibontakoztak, még ha az valamiféle „véglegességgel” máig sem teljesen kész.

1. Az előkészületi szakaszt az Európai Unió előzménye: az Európai Gazdasági Közösség megalakulásához (1957) kapcsolódó kétoldalú egyezmények jelölik ki, mint az NSZK és Ausztria közötti a határforgalom egyszerűsítésére irányuló egyezmény, amely – a rendőrség és a határőrség integrációjával – közös ellenőrző pontok felállítására, valamint vasúton, hajón utazók menet közben elvégezhető közös útlevél-ellenőrzésére terjedt ki, és az idő- és költségtakarékos eljárás célkitűzéseit szolgálta, egyidejűleg követésre alkalmas modellt is teremtett.

2. Az átfogóbb előrehaladás „kezdősebességét” Franciaország és az NSZK 1984-ben kötött egyezménye adta meg, amely két nagy ország közös határforgalmát kívánta többszáz kilométeres hosszon nem csak egyszerűsíteni, de fokozatosan meg is szüntetni az ellenőrzést mind a teljeskörű személy-, mind a teherárú-forgalom szempontjából, a külső határookra történő egyeztetett áthelyezéssel. Az aktus részévé vált a második európai parlamenti közvetlen választásokat megelőző politikai kampánynak a formálódó „közös” európai tudat egyik korai megingásának időszakában. A diszkusszió messzemenően kidomborította az európai határkérdés szimbolikus politikai jelentőségét.

3. Az „áttörés” szakasza mintegy a soron következő tíz évre datálható. Nyitánya az 1985-ben az NSZK, Franciaország, valamint a Benelux-Közösség között Schengenben (!) megkötött „egyezmény”, amely a harmadik féllel kibővített összenövő térség vonatkozásban irányozza elő a saarbrückeni egyezés célkitűzéseit, és felhív további csatlakozásra. A partnerek hivatkozhattak a jóval régebbi keletű, bár szűkebb keresztmetszetű Északi Útlevelel Unió (1954) skandináv körű intézményére. Az elhúzódó megvalósítás felgyorsítása érdekében született a végrehajtásról szóló egyezmény (1990), amely kitért a bűnüldözési és igazságszolgáltatási rendszerek, illetve szervek közötti együttműködés, valamint egy (azóta meg is valósult) közös információs rendszer kérdéseire is. Az egyezmény 1993-ban léphetett hatályba, azonban a nemzeti jogok harmonizációjának menetétől függően csak 1995-tel kezdődően alkalmazták.

4. Az „integrációs” szakasz tennivalóit a mind nagyobb számban csatlakozó partnerországok felzárkóztatása, valamint az 1992-ben meg-